

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 31 жовтня 2025 року)

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
(наказ № 3110-44 від 02.10.2025 р.)*

Відповідальний редактор – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян Мінас Рамзесович**

Заступник відповідального редактора – завідувач кафедри Філософії права Юридичного факультету Близькосхідного університету (Кіпр), член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права **Дамірлі Мехман Алишах огли**

Заступник відповідального редактора – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» **Бехруз Хашматулла Набієвич**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Войтович Павло Петрович – PhD в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23.
Тел. +38(048)719 8685.

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячується Міжнародному дню прав людини, який відзначається міжнародною спільнотою 10 грудня. **31 жовтня 2025 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2025. 219 с.**

© НУ «Одеська юридична академія», 2025
© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інтернет-ресурс. URL: <https://surl.it/nmmpmn>.
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 [...]. ООН; Протокол, Міжнародний документ, Правила від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#o667
3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України & Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#n19>
4. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України. Закон України від 23.02.2023 № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>
5. Рішення центрально-Міського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області у справі № 216/5143/23 від 10.07.2024 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120551413>
6. Рішення Приморського районного суду м. Одеси у справі № 522/8734/25 від 14.08.2025 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129664706>

Ключові слова: військова агресія, відшкодування шкоди, представництво адвоката, докази збитків, компенсація, міжнародне право, відповідальність держави.

Key words: military aggression, damage compensation, attorney representation, evidence of losses, reimbursement, international law, state responsibility.

Гутник Віталій Володимирович

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права
Львівського національного університету імені Івана Франка*

СПЕЦІАЛЬНИЙ ТРИБУНАЛ ЩОДО ЗЛОЧИНУ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ОЧІКУВАННЯ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Збройна агресія Російської Федерації проти України змушує міжнародне співтовариство переосмислити усю систему міжнародного кримінального правосуддя; серед іншого таке переосмислення виникає у зв'язку з відсутністю можливості запуску предметної юрисдикції МКС за злочин агресії.

За останні 80 років відбулася явна девальвація злочину агресії, адже Статут Нюрнберзького трибуналу передбачав безумовну юрисдикцію за злочини проти миру (тобто агресію), у той час як сьогодні відсутні схожі можливості. Цікаво, що питання поширення предметної юрисдикції МКС на злочин агресії були одними з найбільш спірних, ймовірно, низка впливових держав, які брали участь у розробці Римського статуту побоювалися юрисдикції МКС щодо цього злочину [1, с.253]. В результаті, Статут МКС тільки передбачив можливість поширення юрисдикції щодо злочину агресії, але після прийняття відповідних змін (які були прийняті 11 червня 2010 року). Юрисдикція МКС щодо злочину агресії активована 17 липня 2018 року, однак, з огляду на специфіку поширення юрисдикції щодо злочину агресії, громадяни РФ та деяких інших держав не можуть бути притягнені до

відповідальності у рамках МКС за злочин агресії проти України.

Враховуючи правовий вакуум щодо злочину агресії, з 2022 року велася активна робота щодо формування концепції та створення Спеціального трибуналу за злочин агресії проти України, в результаті якої розроблено Угоду про утворення Трибуналу, до якої доданий його Статут. Двосторонню Угоду 25 червня 2025 року підписали Президент України та Генеральний секретар Ради Європи, а 15 липня 2025 року Угоду було ратифіковано Верховною Радою України [2]. Власне в преамбулі Угоди підкреслено, що створення Спеціального трибуналу «як спільного зусилля є найбільш доцільною моделлю для визначення кримінальної відповідальності осіб, які несуть найвищу відповідальність за злочин агресії проти України, а також для уникнення дублювання кримінального переслідування на національному рівні щодо одних і тих самих осіб» [3].

Юрисдикція Спецтрибуналу визначена у ст.1 його Статуту, відповідно до якої, Спеціальний трибунал «має повноваження розслідування, кримінального переслідування та судового розгляду справ стосовно осіб, які несуть найбільшу відповідальність за злочин агресії проти України. Така юрисдикція ґрунтується на територіальній юрисдикції України».

Очевидно, що головна ідея створення Спеціального трибуналу полягає в формуванні шляху до правосуддя за рішення найвищого рівня про вторгнення на територію України, яким і є злочин агресії. Як слушно підкреслює С.С.Андрейченко, Спецтрибунал дозволить не лише усунути правовий вакуум, але й упровадити комплексний підхід до відновлення справедливості [4, с.150].

Фактично головним очікуванням від майбутньої роботи Спецтрибуналу є притягнення до кримінальної відповідальності вищого військово-політичного керівництва РФ, включаючи їх президента. Такі очікування пов'язані з прагненням до стійкого миру та боротьби з безкарністю за злочин агресії, як «материнського» злочину щодо інших міжнародних злочинів, які за ним слідували в Україні.

Однак, головною дилемою залишається, чи зможе Трибунал *de jure* та *de facto* подолати імунітети від кримінальної відповідальності, передбачені договірними та звичаєвими нормами міжнародного права, включаючи імунітет «трійки»?

На перший погляд, згідно положень Статуту Спецтрибуналу, *de jure* Спецтрибунал долає передбачені нормами міжнародного права імунітети від кримінальної відповідальності. Для прикладу, відповідно до ст.2 Статуту Спецтрибуналу, ««злочин агресії» означає планування, підготовку, ініціювання або вчинення особою, яка спроможна фактично здійснювати контроль за політичними чи військовими діями держави або керувати ними, акту агресії, який за своїм характером, тяжкістю та масштабами є грубим порушенням Статуту ООН», а відповідно до п.2. ст.4 Статуту Спецтрибуналу, «посадове становище будь-якої обвинуваченої особи на момент ймовірного вчинення злочину, чи є вона главою держави або уряду, членом уряду або парламенту, обраним представником чи державною посадовою особою, не звільняє таку особу від кримінальної відповідальності та не пом'якшує покарання».

Разом з тим, Статут Спецтрибуналу передбачає у ст.23 (5), що у випадках, «якщо обвинувальний акт стосується глави держави, глави уряду або міністра закордонних справ, суддя досудового провадження не затверджує обвинувальний акт і наказує зупинити провадження, доки ця особа більше не обійматиме цю посаду або доки Спеціальному трибуналу не буде подано відповідну відмову. Під час зупинення провадження суддя досудового провадження не може вживати інших заходів щодо обвинувального акта». Відтак, можна стверджувати лише про часткове *de jure* подолання імунітетів для притягнення до відповідальності Спецтрибуналом, адже, поки буде обвинувачений займати посаду «глави

держави, глави уряду або міністра закордонних справ» провадження щодо нього може вестися тільки у межах стадії розслідування і не може проводитися судовий розгляд.

Виникає чимало питань щодо можливості *de facto* подолання імунітету посадових осіб РФ. Адже, як показала практика МКС щодо візиту підозрюваного у вчиненні воєнних злочинів в Україні В.Путіна до Монголії та готовність прийняти його Угорщиною (обидві є державами-учасницями МКС), міжнародне співтовариство не має дієвих важелів впливу на такі держави, які ігнорують свої зобов'язання за Римським статутом МКС. А без загальної підтримки з боку усіх держав забезпечити боротьбу з безкарністю за вчинення міжнародних злочинів не можливо. Викликає сумнів, чи матиме Спецтрибунал дієвіші засоби впливу.

Досить цікавою є передбачена у ст.28 Статуту Спецтрибуналу можливість провадження за відсутності обвинуваченого, яка передбачає, що якщо після затвердження обвинувального акта «обвинувачений не з'являється до Спеціального трибуналу, Спеціальний трибунал може проводити провадження за його або її відсутності». Варто підкреслити, що серед органів міжнародного/гібридного кримінального правосуддя, тільки Ліванський трибунал міг проводити судові процеси *in absentia*, але він став найменш ефективним, так як його рішення, які виносилися у порядку проваджень *in absentia*, не виконувалися.

Ще однією перешкодою у досягненні правосуддя може стати фінансування. Відповідно до ст.6 Угоди про створення Спецтрибуналу, фінансування Спеціального трибуналу здійснюється через Розширену часткову угоду. Хочеться сподіватися на достатнє та стійке фінансування Спецтрибуналу, адже, саме брак фінансування в останні декілька десятиліть ставав однією з головних причин припинення існування міжнародних/гібридних кримінальних трибуналів *ad hoc*.

Відтак видається, що правові передумови для успіху Спецтрибуналу закладені. Однак, чи буде Трибунал ефективним, значною мірою буде залежити від багатьох факторів, головним чином політичних та економічних. Очевидно цей Трибунал може стати тестом на стійкість міжнародного правопорядку й хочеться вірити, що він зможе виправдати покладені на нього очікування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гутник В.В. Міжнародний кримінальний суд: сучасні проблеми та шляхи їх вирішення. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право. 2024. Випуск 80: частина 3. С. 251-257. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.37>
2. Про ратифікацію Угоди між Україною та Радою Європи про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України: Закон України від 15 липня 2025 року № 4518-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4518-20#n2>
3. Угода між Україною та радою Європи про створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України, 24 червня 2025 року. URL: <https://rm.coe.int/agreement-and-statut-english/1680b66127>
4. Андрейченко С.С. Створення Спеціального міжнародного кримінального трибуналу щодо злочину агресії проти України: теоретичні та практичні питання: монографія; НУ «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2025. 184 с.

Ключові слова: злочин агресії, Спеціальний трибунал, Міжнародний кримінальний суд, міжнародне кримінальне правосуддя, імунітет посадових осіб, міжнародне право, Римський статут, відповідальність за агресію.

Key words: crime of aggression, Special Tribunal, International Criminal Court, international

ЯРМАКІ В.Х.

Міжнародно-правова відповідальність та захист прав людини у добу новітніх воєнних технологій: виклики та перспективи для України.....44

ГРЕБЕНЮК Д.О.

The development of scientific discourse in the context of the influence of ECHR practice on the phenomenon of extradition.....47

MANUILOVA A.

Völkerrechtliche verpflichtungen und das Estoppel-prinzip: garantien zur wahrung der Menschenrechte in Kriegszeiten.....49

КОЛЕЧКО Д.М.

Проблемні аспекти стягнення аліментів у спрощеному та наказному провадженні.....51

РУГАЛО Б.А.

Принципи прав людини і штучний інтелект.....54

АБЛОВ І.Є.

Підсудність кримінальних проваджень в контексті захисту прав людини.....56

Секція № 2

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану

TULIAKOV V.

War without world: the legal challenges of contemporary conflict and human rights.....60

ОБУШЕНКО Н.М.

Зайнятість населення та працевлаштування в Україні: правове регулювання, державна політика та виклики 63воєнного часу.....63

КАРЛІНСЬКА С.І.

Деякі особливості здійснення представництва адвокатом у справах про відшкодування шкоди завданою військовою агресією рф.....66

ГУТНИК В.В.

Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України: очікування, виклики та перспективи.....68

ОКОПНИК О.М., ЛОПУХОВА Я.В.

Проблемні питання захисту прав людини під час воєнного стану.....71

ГРЕБЕНЕНКО І.О., СОКОЛОВА К.М.

Застосування поліцейськими технічних засобів фіксації (відеокамери, боді-камери) у процесі адміністративно-юрисдикційної діяльності в умовах воєнного стану.....73

ЗАДОРІН В.В.

Захист військовополонених в полоні та після.....75

КРАСНОГОР О.В.

Співвідношення функцій Міністерства юстиції України з іншими органами державної влади у сфері охорони прав людини.....76

ПІДГОРОДИНСЬКА А.В.

Воєнний стан і права людини під час кримінального провадження.....79